

Tulevaisuuden tutkimuksen supermies

Laura Pouru, Markku Wilenius, Karin Holstius ja Sirkka Heinonen (toim.): *Pentti Malaska. Ennalta näkijä, edellä kulkija*. Tulevaisuuden tutkimuksen seura 2017.

Pentti Malaska (1934–2012) oli tulevaisuuden tutkimuksen uranuurtaja ja arvostettu tutkija, opettaja ja yhteiskunnallinen keskustelija. Hänen leskensä sekä eräät entiset oppilaat, kollegat ja ystävät halusivat kunnioittaa häntä koostamalla kirjan Malaskan urasta ja tutkimusten pääsuunnista. Keskeisessä roolissa hankkeessa oli myös Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen nuorempi tutkija Laura Pouru.

Malaska oli todella ”edellä kulkija”, jonka panos tulevaisuuden tutkimuksen ja sen opetuksen kehittämisessä oli hyvin suuri. Hän oli keskeisesti luomassa kokonaista uutta tieteenalaa ja siihen liittyviä rakenteita, kuten Tulevaisuuden tutkimuskeskusta Turun kauppa- ja korkeakouluun sekä Tulevaisuuden tutkimuksen seuraa. Hänet kutsuttiin Rooman klubin jäseneksi jo vuonna 1972 ja hän toimi myös 1990-luvulla World Futures Studies Federationin pääsihteerinä ja puheenjohtajana.

Malaskan ansiot ovat kiistattomat ja hänen tutkimusaiheensa yhä ajankohtaiset, joten kirja on paikkansa ansainnut. Kenties kirjoittajajoukosta johtuen kuva Malaskasta ja hänen tutkimuksistaan on kuitenkin aika silkoinen ja kriittikön. Kirja ei pyri olemaan varsinainen elämänekerta, niinpä

Malaskan yksityiselämää kuvataan vähän. Henkilökohtaisemmat muistelut kertovat lähinnä Malaskan urasta ja verkostoitumiskyvystä, mutta myös hänestä ihmisenä. Kirjoittajien kuvailuissa vilisee positiivisia ominaisuuksia, kuten lämmin, huumorintajuinen, älykäs, visionääri, ennakkoluuloton, avoin, luotettava, luova, avulias, totuudellinen ja vaatimaton. Kaiken suitsutuksen keskellä vilahtaa myös sellaisia sanoja kuin itsepäinen ja ”jyrämäisen määrätietoinen”. Ehkä Malaskan kuvaan olisi voinut löytyä hieman lisää särmiä ja inhimillistä heikkouttakin, vaikka niiden esittely ei ollutkaan tämän kirjan tehtävä.

Teos on rakenteeltaan turhan hajanainen. Viimeinen osio on englanninkielinen ja toistaa osin aiempia tekstejä, mutta myös muissa luvuissa on toistoa. Kirja toimii kuitenkin hyvin johdantona Malaskan monipuoliseen ajatteluun ja avaa kiinnostavia näkymiä yhteiskunnallisiin haasteisiin. Kirjassa käytetään hyvin Malaskan omia tekstejä ja haastattelujen lainauksia. Hän kirjoitti runoja suomeksi ja englanniksi, niistä muutamat tuntuvat hyvin puhuttelevilta.

”Renessanssimies” (ja alun perin sähköinsinööri) Malaska oli kiinnostunut niin tulevaisuuden tutkimuksen peruskäsitteistä, liikkeenjohdon kehittämisestä, energiakeskustelun uudistamisesta kuin planetaarisesta tilastotoimesta. Hän oli erityisen kykenevä tarkastelemaan asioita systeemitasolla. Keskeisenä teemana hänen tuotannossaan on ihmisen, tekniikan ja luonnon vääristynyt suhde. Malaska rakensi mallia ekosysteemin ja ihmisen teknosysteemin suhteesta ja kehityksestä ajan kuluessa.

Vaikka onkin teoreettisempi, hänen mallillaan on paljon yhteistä esimerkiksi *Kasvun rajat* -raportin sekä ja Johan Rockströmin (Stockholm Environment Institute) *Planetary boundaries* -ajattelun kanssa. Toivottava tulevaisuuden suunta on se, jossa ”ihminen on tarpeeksi ajoissa alkanut etsiä vastauksia

ja ratkaisuja tilanteeseen, johon hän on itsensä omalla toiminnallaan saattanut ja että hän ryhtyy rakentamaan ihmisen osaa – teknosysteemiään – toisella tavalla, joka ottaa huomioon ekosysteemin muodon vaatimukset ja ihmisen ja luonnon harmonisen vuorovaikutuksen ehdot”.

Jatkuvan kasvun paradigma ei ole mahdollinen rajallisessa tilassa ja rajallisin resurssein, ellei ihmisen talous irtaannu kestävästä energiasta ja raaka-aineiden ”käytä ja poista” -ajattelusta. Malaska teki selkeän eron yhteiskunnallisesti hallitun markkinatalouden ja valtoimenaan laukkaavan kapitalismin välillä. Ymmärryksen rajallisesta luonnonjärjestelmästä ja tulevien sukupolvien edun täytyy ohjata yhteiskunnallista toimintaa. Hän kritisoi 1970-luvulta alkaen kasvuajattelua, mutta päätteli lopulta kasvun ideologian olevan niin vahva, ettei siitä voida poliittisesti luopua. Siksi hän pyrki kehittämään ”uuskasvun” käsitettä. Uuskasvu perustuisi muun muassa luonnonmukaisempaan teknologiaan, aurinkoenergian hyödyntämiseen, aineettoman kulutuksen kasvuun, materiaalien elinstandardien laskuun ja tulevaisuustietoisemmän elämäntavan vahvistumiseen.

Kiehtovinta tässä kokoavassa teoksessa on ehkä nähdä, miten aikaisessa vaiheessa Malaska on puhunut teemoista, jotka sittemmin ovat nousseet yleiseen keskusteluun. Hän esimerkiksi ennakoiki 25 vuotta sitten, mitä laajoista joukkomuutoista voi seurata: ”Äärimmillään voi kuvitella lukemattomien nälkäisten ja epätoivoisten maahanmuuttajien nousevan maihin Välimeren pohjoisrannikolla. Tämä saattaa lisätä jyrkästi puolustautumiskannalla olevaa rasismia vastaanottajamaissa ja rohkaista kansaa äänestämään oikeistolaisia diktaattoreita valtaan. Tällaisia tilanteita ei saa päästää syntymään. Siksi on yhtä tärkeätä valmistaa rikkaiden maiden väestöä hyväksymään tämä todellisuus kuin lisätä kehitysapua köyhille maille.”

Aina pitkälle tulevaisuuteen

katsova Malaska myös tarkastelee taloutta hyvin suurien vaiheiden kautta. Hänen mukaansa samoin, kuten perustarpeita tyydyttänyt maatalousyhteiskunta vaihtui tavatarpeita tyydyttävään teollisuusyhteiskuntaan, aineettomat vuorovaikutustarpeet tulevat muun muassa informaatioteknologian avulla muokkaamaan taloutta kohti vuorovaikutusyhteiskuntaa. Teollisuus ei toki katoa mihinkään, kuten ei kadonnut aikanaan maatalouskaan. Kyse on uusista tarpeista, uusista tietoisuuksista ja uusista mahdollisuuksista. Yhteiskunnallinen kriisi sisältää uhkien lisäksi aina mahdollisuuksia. Meidän on vain nähtävä, mistä meidän pitää luopua ja mitä kehittää edelleen. Tärkeintä on pyrkimys kohti tulevaisuustietoisuutta ja jopa planetaarista tietoisuutta eli globaalia vastuuta ihmiskunnan tulevaisuudesta.

VILJA VARHO

Kirjoittaja on tulevaisuuden tutkimuksen dosentti ja erikoistutkija Luonnonvarakeskuksessa.